

SPRESNENIE VÝRAZU „NEVERIACI“ AKO PRÍSPEVOK K ROZVOJU CYRILLO-METODSKÉHO FILOZOFICKÉHO DEDIČSTVA

Clarification of the Term ‘Unbeliever’ as a Contribution to the Development of the Cyrillo-Methodian Philosophical Heritage

Jozef Krupa

DOI: 10.17846/CL.2022.15.2.160-169

Abstract: KRUPA, Jozef. *Clarification of the Term ‘Unbeliever’ as a Contribution to the Development of the Cyrillo-Methodian Philosophical Heritage.* The love and affection of Saint Constantine-Cyril, also called the Philosopher, for truth and wisdom was manifested in several disputes whereby he brilliantly argued in favour of his opinion. The author of the study was inspired by this feature of his character. Based on his argumentation, he proposes to specify the use of the term ‘unbeliever’ or ‘believer’ according to the latest results of experimental sciences, philosophy and theology, which have not yet proved that only ‘believers’ believe in God, while ‘unbelievers’ would not be believers in the matter, in chance or in anything other than the first principle, but would be ‘aware’, ‘knowing’, who experimentally proved where the universe comes from and who controls it. A statement of this type is already found in the Catholic funeral ceremony. The author’s efforts may contribute to the clarification of expression in philosophy, religious studies, theology, exact sciences, to more precise formulas in the Slovak language, as well as to mutual dialogue and understanding of members of antagonistic worldviews. It is also a contribution to the development of the Cyrillo-Methodian philosophical heritage which the Slovak Republic Constitution refers to in the preamble.

Keywords: *propositions, clarification, terminology, unbeliever, believer, first principle, philosophy, religious studies, experimental sciences, theology*

Úvod

Svätý Konštantín Cyril má prírmenie „Filozof“, ktoré vyjadruje jeho veľkú záľubu v múdrosti. Prakticky ju využíval na dvornej vysokej škole v Konštantínopole, na svojich diplomatických misiách, ale aj pri tvorbe slovanského písma a preklade Svätého písma a liturgických kníh do jazyka našich predkov. Bol teda aj významný filológ.

Ako každú oblasť, aj jeho filozofické a filologické dedičstvo treba rozvíjať. Príspevkom autora v tejto oblasti je pokus o spresnenie termínu „neveriaci“, resp. „veriaci“ vo filozofickom a teologickom kontexte (Tavilla et al. 2018, 354-362; Binetti – Pavlíková 2019, 192-200; Pavlíková 2021, 222-229).

1 Neveriaci

Slovo „veriaci“ (Judák 2013, 367; Halko 2018, 217; Adam 2021, 139; Šuráb 2017, 520; Volek 2016, 495) sa v súčasnosti používa nielen v slovenskom jazyku, ale aj v mnohých iných jazykoch ako synonymum pre „veriaceho v Boha“. Napr. v úkone kajúcnosti je formulácia: „Ty si radosť veriacich, Pane, zmiluj sa“ (VRM 2021, 13). Alebo v obrade krstu detí začína formula požehnania prítomných slovami: „Nech žehná tu prítomných veriacich [...]“ (PKPB 1976, 36). To vyvoláva dojem, že kresťania veria v Boha, kým ateisti, materialisti a agnostici nie sú „veriaci“ (SAV 2015, 953; SAV 1997, 375; Hrabovec – Judák 2017, 120) v hmotu, v nejestvovanie Boha, v neexistenciu duše, anjelov, posmrtného života a duchovného sveta vo všeobecnosti (Adam 2019, 60), ale že kvázi „vedia“, „poznajú“, že spirituálny svet nejestvuje, čo nie je pravda. Preto je správne hovoriť o „veriacich v Boha“ v prípade judaizmu (Roubalová et al. 2021a, 115-126; Roubalová et al. 2021b, 57-74; Roubalová et al. 2022, 148-159), filozofického sveta (Martin et al. 2021, 48-57; Králik et al. 2018, 63-76; Akimjak – Hlad – Ďatelinka 2022), kresťanstva (SAV 1997, 793; Adam 2022, 59), islamu, sikhizmu (König – Waldenfels 1994, 473; Vivoda 2014, 4; Tkáčová et al. 2021), Jehovových svedkov alebo iných monoteistických náboženských spoločností, o „veriacich v bohov“ (Carlin 2020), pri hinduizme a ďalších polyteistických náboženstvách, o „veriacich v duchov“ pri animizme (König – Waldenfels 1994, 23), o „veriacich v neznámu Energiu, Inteligenciu alebo v mimozemské civilizácie“ pri novodobých religióznych kultoch (Volek, 2002, 110-112), o „veriacich v hmotu“ ako prvý princíp pri ateistoch a materialistoch, o „veriacich v nepoznanie“ pri agnostikoch, o „veriacich v náhodu“, o „veriacich v seba samého“, o „veriacich v nejaký iný princíp“, prípadne o „veriacich v niečo“.¹

a) Ak majú pravdu ateisti, že sú „vediaci“, resp. „poznajúci“, že Boh nejestvuje, aké opodstatnenie má ešte účinkovanie všetkých náboženstiev, ak ateisti exaktne dokázali, že Boh neexistuje?

b) Ak však ateisti nie sú „vediaci“, resp. „poznajúci“, že Boh nejestvuje, resp. nedokázali, že Boh neexistuje, potom sú tiež veriaci v svoju teóriu. Prečo ich v tomto prípade nenazývame veriacimi v hmotu ako prvý princíp, ktorý riadi všetko vo vesmíre?

Tieto rozlíšenia poukazujú na to, že všetci sme „veriaci“, len s tým rozdielom, že rôzne skupiny veria v niečo iné. Niektorí v Boha, iní v bohov, ďalší v duchov, iní v hmotu alebo v nepoznanie atď.

Tento názor podporujú aj *Myšlienky na homíliu* v pohrebnom obrade: „Máme rôzne možnosti, ako chápať náš život. Buď veríme, že Boh stvoril svet, alebo veríme, že všetko, aj život, pochádza z ničoty a raz v ničote zmizne“ (PKSB 2008, 205).

Podľa kardinála Dominika Duku sa dnes niektorí mladí ľudia hanbia priznať k viere preto, lebo *mainstream* vytvoril atmosféru, že keď povie, že som veriaci, pôsobím ako menejcenný, čo je obrovský omyl. Na Harvardovej univerzite je dnes hlavným kaplánom humanitný ateista. Môžeme to hodnotiť ako niečo hrozné. Je to však prvé uznanie pravdy. Ako kaplán sa nezaobera tým, čo je veda, ale vierou. Ateizmus je viera, ktorá nemá argument. Toto ako veriaci ľudia v Boha musíme

¹ V Českej republike túto skupinu ľudí, ktorí si myslia, že niečo musí existovať, volajú niektorí „necisti“, t. j. „veriaci, že niečo musí byť“.

Generálny biskup Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania I. Elko reagoval na skupiny občanov Slovenska, ktorí sa pri sčítaní ľudu v roku 2021 neprihlásili k žiadnemu náboženskému spoločenstvu, že sú to ľudia, z ktorých mnohí nie sú ateisti, ale majú svoju súkromnú vieru, často skoncipovanú z rôznych duchovných tradícií a spiritualít. Z profilov bežného používateľa na Facebooku zistíme, že je tam aj veľa duchovného. To znamená, že táto veľká skupina ľudí bez vyznania sa nehľási ku konkrétnej cirkvi, ale nie sú to ľudia bez nejakého druhu náboženskej viery (RTVS 2022a, od 13,25 min.). Podobným spôsobom to vyjadril Dostojevskij: „Človek nemôže žiť bez pokľaknutia, [...] nik to nedokáže. Keď vyhodí Boha, bude sa klaňať drevenej, zlatej alebo obrazovej modle.“ A mužik usudzuje, ani keby bol čítal Origena: „Všetci sú modloslužobníkmi, nie nevercami, takto ich treba volať“ (Lubac 1947, 311-312).

vedieť povedať. Je to aj kríza súčasnej teológie. Tej, ktorá psychologizuje, sociologizuje a hovorí, že sme naratívni a rozprávame príbehy. Ale teológia bola vždy založená na hľadaní rozumu. Na počiatku bolo Slovo (Duka 2021).

Filozof M. Marcelli v relácii sekulárneho charakteru povedal, že vždy konštatoval a že je vždy skoro až apriórne podozrievavý voči každému, kto prichádza s ponukou jednoduchých vysvetlení a riešení. Svet bol vždy zložitý a komplikovaný. Keď chceme byť korektní, náš spôsob chápania sveta nás vedie k prijatiu tejto skutočnosti. Otázka je, či sme ochotní to prijať a uznať, že žijeme v neistom svete. Máme k dispozícii len pravdepodobnostné spôsoby uvažovania. Nevieme povedať, aké počasie bude zajtra, iba pravdepodobne. Preto hovoríme len o predpovedi počasia. Tento svet nás vedie k tomu. Pravdepodobnosť je najslabšou stránkou ľudskej racionality. Je to paradoxná vec. Filozofi vždy hľadali istotu, nepochybné pravdy, napr. Descartes. Ozajstné poznatky sú vždy pravdepodobnostné. Vždy ich môžeme prijať len s istou mierou nedôvery, žeby to mohlo byť aj inak. Toto prijať a s týmto žiť je najväčší problém (RTVS 2022b, od 34,20 min.).

Ecova teória, že možno dobre žiť aj bez osobného Boha, vyžaduje od neveriaceho v Boha viac viery než kresťanská viera od veriaceho v Boha (Martini – Eco 2001, 72). Táto veta sa nachádza v závere článku, ktorý má názov: „V čo verí ten, kto neverí“ (Martini – Eco 2001, 71). Obsahuje tvrdenie, ktoré si vnútorne odporuje. Správne by mala znieť: „V čo verí ten, kto neverí v Boha [resp. v bohov, resp. v hmotu, resp. v náhodu, resp. v nepoznanie, resp. v seba, atď.]“.

Pri veriaciach v hmotu, v ničotu alebo v náhodu je zaujímavé aj to, že mnohí z nich, ktorí často podceňujú veriaciach v Boha, že veria v niečo nedokázateľné, cez Vianoce pozerajú rozprávky, kým kresťania slávia narodenie historickej osoby.

Kiežby malo pravdu vyššie spomínané vyjadrenie vo formule úkonu kajúcnosti, že Ježiš je radosť všetkých spomenutých skupín „veriacich“ (Maturkanič et al. 2022, 107-125). Na druhej strane požehnanie kňaza v závere krstného obradu sa z pohľadu Katolíckej cirkvi vzťahuje na všetkých prítomných „veriacich“, nech veria v kohokoľvek alebo v čokoľvek.

2 Dva druhy formulácií

V rozličných druhoch katolíckych textov sa stretávame s dvoma základnými formami použitia výrazu „veriaci“. V tejto kapitole ich predstavujem na základe viacerých príkladov.

2.1 Formulácie, v ktorých je namiesto výrazu „veriaci“ ako synonymum pre „veriaceho v Boha“ iná formulácia

Všimnime si niekoľko príkladov, v ktorých sa namiesto výrazu „veriaci“ ako synonymum pre „veriaceho v Boha“ používajú iné formulácie. Latinský originál uvádzam na viacerých miestach kvôli potvrdeniu správnosti, resp. nesprávnosti slovenského prekladu:

a) „Vyzývame všetkých katolíkov a ľudí dobrej vôle, aby vynaložili vedomé úsilie na obnovu hodnoty [...] rodiny, [...]“ (Vyhlásenia a rozhodnutia 2020, 117). Termín „katolík“ (SAV 2011, 558; SAV 1997, 234) automaticky obsahuje skutočnosť, že dotyčný človek je okrem iného aj „veriaci v Boha“. Ak by sa v tejto vete použilo namiesto „katolík“ slovo „veriaci“, znamenalo by to omnoho širšie spektrum ľudí.

b) „[...] blúdiace ovce [...] všetky porodila jedna matka, pýcha, ako naša jedna katolícka matka všetkých veriacich kresťanov rozptýlených po celom svete“ (Liturgia hodín 1992, 260).

Latinský text uvádza: „[...] *errantes oves [...] una mater superbía omnes péperit, sicut una mater nostra cathólica omnes christiános fidéles toto orbe diffúsos*“ (Officium divinum 1975, 214).

Ani v slovenskom, ani v latinskom texte nemuselo byť slovo „veriacich“, resp. „fidèles“, lebo kresťan je zo svojej podstaty automaticky veriaci v Boha, resp. nemôže byť neveriaci v Boha ani veriaci v niektorú inú z vyššie spomínaných možností.

c) „To neplatí len o tých, ktorí veria v Krista [...]“ (Druhý vatikánsky 1965, 22; Ján Pavol II. 1997, 10).

Latinský text znie: „*Quod non tantum pro christifidelibus valet, [...]*“ (Concilium Vaticanum 1965, 22).

d) „Kresťania nech ochotne [...] spolupracujú na budovaní medzinárodného poriadku, [...]. Treba [...] podporovať tých kresťanov, [...] ktorí sa [...] ponúkajú na pomoc iným ľuďom [...]. Zbieranie [...] prostriedkov [...] treba [...] zorganizovať v diecézach [...] treba spojiť akciu katolíkov s ostatnými kresťanskými bratmi [...]“ (Druhý vatikánsky 1965, 88).

Latinský originál znie: „[...] *christiani libenter [...] cooperentur, idque eo magis quod maior pars mundi [...] adiuvandi sunt illi christiani, [...] qui [...] seipsos ad alios hominibus [...] auxilia praestanda offerunt. [...] Modus subsidia colligendi [...] tamen ordine disponatur in dioecesibus, [...], coniuncta, ubicumque opportunum videtur, actione catholicorum cum ceteris fratribus christianis*“ (Concilium Vaticanum 1965, 88).

e) „Je nevyhnutné, aby [...] Cirkev [...] podnecovala ľudí do spolupráce [...] prostredníctvom svojich [...] ustanovizní, ako aj [...] spoluprácou všetkých kresťanov, [...]. To sa dá účinnejšie docieľiť, ak sa sami veriaci [...] usilujú vzbudzovať ochotu na spoluprácu [...]“ (Druhý vatikánsky 1965, 89).

Latinský text znie: „*Ecclesia [...] debet ad cooperationem inter homines fovendam [...] per suas institutiones [...] quam per [...] collaborationem omnium christianorum, [...]. Quod efficacius attingetur si ipsi fideles [...] voluntatem prompte cooperandi [...]*“ (Concilium Vaticanum 1965, 89).

V tomto prípade tiež vidíme, že v prvom odseku sa používa jednoznačný výraz „kresťanov“, z ktorého vieme identifikovať, o aký druh veriacich ide, kým v druhom odseku je len všeobecný termín „veriaci“.

f) „Vynikajúcou formou [...] aktivity kresťanov je spoluúčasť [...] na práci ustanovizní [...] v záujme [...] spolupráce. [...] je žiaduce, aby sa katolíci [...] usilovali [...] spolupracovať aj s oddelenými bratmi, [...]“ (Druhý vatikánsky 1965, 90).

Latinský text uvádza: „*Praecellens [...] forma navitatis [...] christianorum [...] in [...] Institutis ad cooperationem [...] provehendam [...]. Optandum [...] est ut catholici [...] cooperare studeant sive cum fratribus seiunctis [...]*“ (Concilium Vaticanum 1965, 90).

g) Pred 88. bodom pastorálnej konštitúcie *Gaudium et spes* je nadpis:

„Úloha kresťanov pri poskytovaní pomoci iným krajinám“ (Druhý vatikánsky 1965).

Latinský text znie: „*De munere christianorum in subsidiis praestandis*“ (Concilium Vaticanum 1965).

h) Pred 90. bodom identického dokumentu je nadpis: „Účasť kresťanov v medzinárodných ustanovizniach“ (Druhý vatikánsky 1965).

Latinský originál uvádza: „*De partibus christianorum in institutionibus internationalibus*“ (Concilium Vaticanum 1965).

i) „Rôznym spôsobom k nej patria [...] katolícki veriaci, iní v Krista veriaci [...]“ (Ján Pavol II. 1990, 9).

Latinský text znie: „*Ad hanc [...] unitatem [...] ordinantur sive fideles catholici, sive alii credentes in Christo, [...]*“ (Ioannis Pauli II 1990, 9).

j) „Univerzálnosť spásy neznamená, že platí len pre tých, ktorí [...] veria v Krista [...]“ (Ján Pavol II. 1990, 10).

Latinský text uvádza: „*Salutis universalitas non significat illam iis solis oblatam esse, qui [...] in Christum credunt [...]*“ (Ioannis Pauli II 1990, 10).

k) V apoštolskej exhortácii *Evangelii gaudium* čítame v prvej časti odseku formuláciu: „Pre Cirkev [...] existujú tri [...] oblasti dialógu [...]: je to dialóg so štátmi, dialóg so spoločnosťou [...] a dialóg s inými veriacimi, ktorí nepatria do Katolíckej cirkvi.“ Tu je zrejme, o aký typ „veriacich“ ide. O dve vety ďalej je však už len všeobecná formulácia: „Toto prekračuje ľudský rozum, ale obsahuje aj význam schopný obohatiť neveriacich, [...]“ (František 2013, 238).

Vzhľadom na to, že na oficiálnej stránke Svätej stolice sa nenachádza latinský text, na porovnanie uvádzame anglický text: „*For the Church [...], three areas of dialogue stand out [...]: dialogue with states, dialogue with society [...] and dialogue with other believers who are not part of the Catholic Church.*“ [...] „*This light transcends human reason, yet it can also prove meaningful and enriching to those who are not believers [...]*“ (Apostolic Exhortation 2013, 238).

l) „Veríme v spoločenstvo [...] veriacich v Krista, [...]“ (Katechizmus Katolíckej cirkvi 1998, 962). Ide o verný preklad z latinského textu: „*Credimus communionem [...] christifidelium, [...]*“ (Catechismus Catholicae 1997, 962).

m) „Spásonosný poriadok večného Slova by mal [...] byť všeobecnejší ako spásonosný poriadok vteleného Slova, ktorý sa obmedzuje len na kresťanov, [...]“ (Kongregácia pre náuku 2000, 9).

V latinskom origináli čítame: „*Verbi aeterni oeconomia [...] atque oeconomia Verbi incarnati. Prior vim haberet universalitatis potiore quam altera, quae ad solos christianos restringeretur, [...]*“ (Congregatio pro Doctrina 2000, 9).

n) „Ekumenické vzdelávanie sa usiluje [...], aby všetci kresťania boli oduševnení ekumenickým duchom [...]. V živote kresťana [...] má dar, o ktorý Kristus prosil pred [...] utrpením, [...], prvoradý význam [...]. Po tretie je plnosťou viditeľnej jednoty, o ktorú sa usilujeme s kresťanmi iných cirkví [...]“ (Pápežská rada 1993, 58).

Keďže na oficiálnej internetovej stránke Svätej stolice sa nenachádza latinský text, na porovnanie pripájame texty v svetových jazykoch:

Anglický text: „*The objective of ecumenical formation is that all Christians be animated by the ecumenical spirit [...]. In the life of the faithful [...], the gift prayed for by Christ before his passion [...], is of primary importance. [...] thirdly it is the fullness of visible unity which is sought with Christians of other Churches [...]*“ (Pontifical Council 1993, 58).

Nemecký text: „*Die ökumenische Bildung zielt darauf ab, daß alle Christen vom ökumenischen Geist beseelt werden, [...]. Im Leben des Gläubigen [...] ist die Gabe, um die Christus vor seinem Leiden gefleht hat [...] von erstrangiger Bedeutung. [...] Drittens ist sie die Fülle der sichtbaren Einheit, die zusammen mit den Christen der anderen Kirchen [...] erstrebt wird*“ (Päpstliche Rat 1993, 58).

Francúzsky text: „*La formation œcuménique vise à ce que tous les chrétiens soient animés par l'esprit œcuménique [...]. Dans la vie du fidèle [...], de première importance est le don imploré par le Christ avant sa Passion [...]. Troisièmement, elle est la plénitude de l'unité visible recherchée avec tous les chrétiens des autres Églises [...]*“ (Conseil pontifical 1993, 58).

Španielsky text: „*La formación ecuménica trata de que todos los cristianos estén animados por el espíritu ecuménico [...]. En la vida del fiel [...] tiene importancia primordial el don implorado por Cristo antes de su Pasión [...]. En tercer lugar, es la plenitud de la unidad visible buscada con todos los cristianos de las otras Iglesias [...]*“ (Pontificio Consejo 1993, 58).

Taliansky text: „*Scopo della formazione ecumenica è che tutti i cristiani siano animati dallo spirito ecumenico [...]. Nella vita del fedele [...] è di capitale importanza il dono implorato da Cristo prima della sua Passione [...]. In terzo luogo, è la pienezza dell'unità visibile ricercata con tutti i cristiani delle altre Chiese [...]*“ (Pontificio consiglio 1993, 58).

Z porovnania citovaného bodu v slovenskom jazyku s troma svetovými a dvoma teologicky významnými jazykmi vyplýva, že z troch výskytov skúmaného termínu je v dvoch prípadoch zhoda a v jednom rozdiel. Zatiaľ čo vo vete v slovenčine: „V živote kresťana [...] má dar, [...]“ je výraz „kresťana“, v ostatných piatich jazykoch sú zhodne termíny: „faithful“, „Gläubigen“, „fidèle“, „fiel“,

„fedele“, čo z nášho pohľadu znamená, že slovenská mutácia je v danej téme presnejšia, aj keď nie je verným prekladom piatich verzií z oficiálnej internetovej stránky Svätej stolice.

o) „[...] nesmieme dávať tým, ktorí veria v Krista, obraz [...] rozdelených ľudí, [...]“ (Pápežská rada 1993, 60).

V textoch jazykov spomínaných v predchádzajúcom príklade je rovnaké slovné spojenie ako v slovenčine: „Christ's faithful“, „an Christus Glaubenden“, „fidèles du Christ“, „los fieles de Cristo“, „fedeli di Cristo“.

p) „Pozornosť voči *sensus fidelium* je [...] kritériom katolíckej teológie, ktorá by sa mala snažiť odhaľovať [...], čo vo svojej viere katolícki veriaci [...] prijímajú“ (Mezinárodní teologická 2012, 36).

r) „Boli to [...] kresťanskí veriaci, ktorí sa stali [...] obeťami udalostí Blízkeho východu [...]“ (Čopíková 2020, 4).

s) Autor v článku v angličtine používa presný výraz „Christ-believers“ (Turner 2020, 175), čiže konkrétny druh veriacich, v tomto prípade „veriaci v Krista“.

2.2 Formulácie, v ktorých je výraz „veriaci“ synonymum pre „veriaceho v Boha“

Nasledujúce príklady uvádzajú formulácie, v ktorých sa výraz „veriaci“ používa ako synonymum pre „veriaceho v Boha“:

a) „Kto iný, ako neveriaci, môže popierať, že Kristus bol v podsvetí?“ (Kandera 1987, 505).

„[...] prosíme [...] o sviatosť veriacich, [...]“ (Liturgia hodín 1992, 384).

Latinská verzia je: „[...] pétimus [...] *sacraméntum fidélium*, [...]“ (Officium divinum 1975, 310).

b) „Netahajte jarmo s neveriacimi“ (Liturgia hodín 1992, 375).

Latinský text uvádza: „*Ne sitis iugum ducéntes cum infidélibus*“ (Officium divinum 1975, 303).

c) „Čo je také správne [...] ako to, aby stvorenie [...] napodobňovalo [...] pôvodcu, ktorý založil [...] posvätenie veriacich [...]“ (Liturgia hodín 1975, 564-565).

Latinský text znie: „*Quid tam aequum [...] quam ut creatúra [...] suum imitétur auctórem, qui [...] sanctificationémque credéntium in peccatórum remissioné constituit, [...]*“ (Officium divinum 1975, 448).

d) „To sa [...] dosiahne, ak sa sami veriaci [...] usilujú vzbudzovať chuť pre [...] spoluprácu so [...] spoločenstvom [...]“ (Druhý vatikánsky 1965, 89).

V latinskom origináli je: „*Quod [...] attingetur si ipsi fideles, [...], iam in proprio ambitu vitae voluntatem [...] cooperandi cum communitate [...] excitare satagunt*“ (Concilium Vaticanum 1965, 89).

„Už od začiatku [...] komunita veriacich priznala Ježišovi taký [...] význam, [...]“ (Kongregácia pre náuku 2000, 15; Druhý vatikánsky 1965, 45).

Latinský text obsahuje slová: „*Ab initio enim communitas credentium Iesu Christo agnovit vim salvificam [...]*“ (Congregatio pro Doctrina 2000, 15).

„Je [...] spoločenstvom veriaceho s [...] Cirkvou [...]“ (Pápežská rada 1993, 58).

Anglický text má formuláciu: „[...] it is [...] communion of the [...] faithful with the [...] Church [...]“ (Pontifical Council 1993, 58).

„Toto slovo bolo na počiatku u Otca [...] a veriace národy [ho ...] prijali. [...]. Toto slovo je [...] živé v srdci veriaceho [...]. Čo je nemožné veriacemu?“ (Liturgia hodín 1992, 429-430).

Latinská verzia uvádza: „*Hoc verbum in princípio apud Patrem [...] et in fide credentium populórum [...] recéptum. [...] Vivus est [...] hic sermo [...] vivus in corde credéntis [...]. Quid [...] impossíbile est credénti [...]*“ (Officium divinum 1975, 344).

e) „Ecova [...] teória, [...] že možno [...] žiť aj bez osobného Boha, vyžaduje od neveriaceho viac viery než kresťanská viera od veriaceho“ (Martini – Eco 2001, 72).² V tejto vete je však z kontextu zrejmé, že ide o „neveriaceho v Boha“ a „veriaceho kresťana“.

f) V slovenskej mutácii *Katechizmu Katolíckej cirkvi* je znenie:

„Veriaci [...] sa živia Kristovým telom [...]“ (Katechizmus Katolíckej cirkvi 1998, 948).

V latinskom origináli je však presnejšia charakteristika, že sú to: „*Christifideles [...] corpore [...] Christi [...]*“ (Catechismus Catholicae 1997, 948), čiže „veriaci v Krista“.

Podobne prvé slovo a zároveň latinský originálny názov exhortácie: „*Christifideles laici, quorum [...]*“ (Ioannes Paulus II 1988, 1) je do slovenčiny preložený ako: „Laici (Christifideles laici), ktorých [...]“ (Apoštolská exhortácia 1988, 1), čiže bez prekladu slova „Christifideles“, pričom v zátvorke je uvedený tento originálny latinský výraz. Nemalo by byť problémom dať na začiatok textu presný preklad prvého slova („V Krista veriaci laici“) a latinské slovné spojenie by v slovenskom texte nebolo potrebné. g) „[...] a tiež veriacim v [...] krajinách [...]“ (Čopíková 2020, 4).

Záver

V štúdií boli prezentované návrhy na spresnenie pojmu „neveriaci“, resp. „veriaci“ najmä vo filozofii a teológii, ale aj v dielach z oblasti exaktných vied, ktoré sa zaoberajú pravdivosťou našich poznatkov a tvrdení. Pri porovnaní oboch skúmaných skupín formulácií vidíme rozdiel v presnosti. Kým v prvej skupine text uvádza, o aký konkrétny typ „veriaceho“ ide, v druhej skupine sa zväčša hovorí len všeobecne o „veriacich“ bez toho, aby sme zistili, o „veriacich“ v „koho“ alebo v „čo“ ide. Štúdia chce byť podnetom na začiatok diskusie na túto tému podľa príkladu sv. Konštantína Cyrila (Zozulak 2019, 13-21; Ivanič – Hetényi 2017, 27-34; Kocev et al. 2017, 88-97), ktorý tento nástroj hojne využíval pri zdokonaľovaní poznatkov vo viacerých oblastiach života (Gluchman 2017, 62-74; Judák et al. 2022, 40-52; Hetényi – Ivanič 2021, 417; Rychnová et al. 2022, 5-18).

REFERENCES

- Adam, Anton. 2019. Charisms in the Service of the Universal Church. In *Roczniki Teologiczne* 66/2, 53-69.
- Adam, Anton. 2021. Theological Icons of the Virgin Mary in the Teachings of Pope Francis. In *Roczniki Teologiczne* 68/2, 133-150.
- Adam, Anton. 2022. The Relationship of Pope John Paul II to the Father of the Redeemer. In *Roczniki Teologiczne* 69/2, 57-71.
- Akimjak, Amantius – Hlad, Lubomír – Ďatelinka, Anton. 2022. Kierkegaard's reading of reality. In *XLinguae* 15/1, 47-54.
- Binetti, Maria – Pavlíková, Martina. 2019. Kierkegaard on the reconciliation of conscience. In *XLinguae* 12/3, 192-200.
- Carlin, David. 2020. K veci. Ateizmus ako základná pozícia. O troch druhoch ateistov. <https://www.postoj.sk/61194/ateizmus-ako-zakladna-pozicia>.
- Catechismus Catholicae*. 1997. Catechismus Catholicae Ecclesiae. https://www.vatican.va/archive/catechism_lt/p123a9p5_lt.htm#I.%20Bonorum%20spiritualium%20communio.
- Concilium Vaticanum*. 1965. Gaudium et spes. https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_lt.html.

² Táto veta je uvedená vyššie v inej súvislosti, zámerne trochu modifikovaná.

- Congregatio pro Doctrina*. 2000. Dominus Iesus. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20000806_dominus-iesus_lt.html.
- Conseil pontifical*. 1993. Directoire pour l'application des principes et des normes sur l'œcuménisme. <http://www.christianunity.va/content/unitacristiani/fr/documenti/direttorio-per-lapplicazione-dei-principi-e-delle-norme-sullecum.html>.
- Čopíková, Monika. 2020. Pomáhame prenasledovaným kresťanom. In *Katolícke noviny* 135/42, 18. október 2020, 4.
- Druhý vatikánsky*. 1965. Gaudium et spes. <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/druhy-vatikansky-koncil/c/gaudium-et-spes>.
- Duka, Dominik. 2021. Dnešná doba je chorá, lebo rezignovala na rozum a pravdu. <https://svetkrestanstva.postoj.sk/88055/dnesna-doba-je-chora-lebo-rezignovala-na-rozum-a-pravdu>.
- Francis. 2013. Evangelii gaudium. https://www.vatican.va/content/francesco/en/apost-exhortations/documents/papa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html.
- František. 2013. Evangelii gaudium. <https://kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/apostolska-exhortacia-evangelii-gaudium>.
- Gluchman, Vasil. 2017. Christianity and morality in central European politics of the 9th century. In *Konštantínove listy [Constantine's Letters]* 10/2, 62-74.
- Halko, Jozef. 2018. Dňom 14. mája 1968 MHK prestalo právne jestvovať. Cirkev, Mierové hnutie katolíckeho duchovenstva a dielo koncilovej obnovy v roku. In *Duchovný pastier* 99/5, 216-224.
- Hetényi, Martin – Ivanič, Peter. 2021. The Contribution of Ss. Cyril and Methodius to Culture and Religion. In *Religions* 12/6, 417.
- Hlad, Lubomír. 2021. Princíp spoluvykúpenia ako esencia fatimsky inšpirovanej mariológie Pavla M. Hnilicu: Historicko-teologická štúdia. In *Studia theologica* 23/2, 125-150.
- Hrabovec, Emília – Judák, Viliam. 2017. Eduard Nécsey, un protagonista conciliare sconosciuto da oltrecortina. In Hrabovec, Emília (ed.). *Il concilio vaticano II e i suoi protagonisti alla luce degli archivi*. Città del Vaticano, 119-134.
- International Theological Commission*. 2011. Theology today: Perspectives, principles and criteria. http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_doc_20111129_teologia-oggi_en.html.
- Ioannis Pauli II*. 1988. Christifideles laici. https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/la/apost-exhortations/documents/hf_jp-ii_exh_30121988_christifideles-laici.html.
- Ioannis Pauli II*. 1990. Redemptoris missio. https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/la/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_07121990_redemptoris-missio.html.
- Ivanič, Peter – Hetényi, Martin. 2017. Invitation, arrival and activities of the byzantine missionaries in great Moravia. In *European Journal of Science and Theology* 13/3, 27-34.
- Ján Pavol II. 1988. Christifideles laici. <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/christifideles-laici>.
- Ján Pavol II. 1997. *Redemptoris Missio*. Trnava.
- Judák, Viliam. 2013. Historické a politické súvislosti misie svätých Cyrila a Metoda medzi Slovanmi. In *Duchovný pastier* 94/7, 364-381.
- Judák, Viliam – Hlad, Lubomír – Ďatelinka, Anton. 2022. Kultúrno-historický rozmer cyrillo-metodskej misie v kontexte neskorších cirkevných diel na Slovensku [The Cultural-Historical Dimension of the Cyril and Methodius Mission in the Context of Later Ecclesiastical Works in Slovakia] In *Konštantínove listy [Constantine's Letters]* 15/1, 40-52.
- Kandera, Pavol. 1987. *Prednášky zo špeciálnej dogmatiky I*. Bratislava.
- Katechizmus Katolíckej cirkvi*. 1998. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava.

- Kocev, Pavle et al. 2017. St. Clement of ohrid and his activities in Macedonia | Sv. Kliment Ochridský a jeho pôsobenie v Macedónsku. In Konstantínove listy [Constantine's Letters] 10/2, 88-97.
- Kongregácia pre náuku. 2000. Dominus Iesus. Trnava.
- König, Franz – Waldenfels, Hans. 1994. Lexikon náboženství. Praha.
- Králik, Roman – Lenovský, Ladislav – Pavlíková, Martina. 2018. A few comments on identity and culture of one ethnic minority in central Europe. In European Journal of Science and Theology 14/6, 63-76.
- Liturgia hodín podľa rímskeho obradu IV. 1992. Typis Polyglottis Vaticanis.
- Lubac De, Henri. 1947. Zápas s Bohom. Trnava.
- Martin, José García – Rojas, Arturo Morales – Králik, Roman. 2021. Kantian ethical perspective seen from the existential philosophy of Søren Kierkegaard's Victor Eremita. In Ethics and Bioethics (in Central Europe) 11/1-2, 48-57.
- Martini, Carlo-Maria – Eco, Umberto. 2001. In Teologické texty 12/2, 71-72.
- Maturkanič, Patrik et al. 2022. Perception of the personality of Jesus Christ and its influence on the stoeuropean man of the 21st century. Comparative studies between the population of the Czech Republic and Slovakia. In Acta Missiologica 16/1, 107-125.
- Mezinárodní teologická. 2012. Teologie dnes: Perspektivy, principy a kritéria [Theology today: Perspectives, principles and criteria]. Dostupné na: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_doc_20111129_teologia-oggi_cs.pdf.
- Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum IV. 1975. Officium divinum. Liturgia horarum iuxta ritum romanum IV. Typis Polyglottis Vaticanis.
- Pavlíková, Martina. 2021. Kierkegaard's controversy with the Corsair. In XLinguae 14/3, 222-229.
- Pápežská rada. 1994. Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme. Trnava.
- Päpstliche Rat zur Förderung der Einheit der Christen. 1993. Direktorium zur Ausführung der Prinzipien und Normen über den Ökumenismus. //www.christianunity.va/content/unitacristiani/en/documenti/testo-in-inglese/testo-in-tedesco.html.
- Pontifical Council. 1993. Directory for the Application of Principles and Norms on Ecumenism. <http://www.christianunity.va/content/unitacristiani/en/documenti/testo-in-inglese.html>
- Pontificio. 1993. Directorio para la aplicación de los principios y normas sobre el ecumenismo. <http://www.christianunity.va/content/unitacristiani/fr/documenti/direttorio-per-lapplicazione-dei-principi-e-delle-norme-sullecum/es.html>.
- Pontificio consiglio per la promozione dell'unità dei cristiani. 1993. Directorio per l'applicazione dei principi e delle norme sull'ecumenismo. <http://www.christianunity.va/content/unitacristiani/fr/documenti/direttorio-per-lapplicazione-dei-principi-e-delle-norme-sullecum/it.html>.
- PKPB. 1976. Obrady krstu detí a sobášne obrady podľa Rímskeho rituála obnoveného podľa smernic II. všeobecného vatikánskeho koncilu. Trnava.
- PKSB. 2008. Rímsky rituál. Pohrebné obrady. Trnava.
- Roubalová, Marie et al. 2021a. Basic philosophical ideas associated with the Sabbath. In XLinguae 14/3, 115-126.
- Roubalová, Marie et al. 2021b. Rabbinic Judaism's perspective on the first crimes against humanity. In Bogoslovni Vestnik 81/1, 57-74.
- Roubalová, Marie et al. 2022. Shabbat as a projection of freedom in Tanakh and rabinic Judaism. In XLinguae 15/1, 148-159.
- RTVS. 2022a. Orientácie. <https://www.rtvsk.sk/televizia/archiv/14119/309113#806>.
- RTVS. 2022b. Večera s Havranom. <https://www.rtvsk.sk/televizia/archiv/14084/321109#2062>.
- Rychnová, Lucie et al. 2022. Open-air Museums – the Future of the Presentation of Spiritual and Architectural. In Muzeológia a Kultúrne dedičstvo 10/1, 5-18.
- SAV. 1997. Krátky slovník slovenského jazyka. Bratislava.

- SAV. 2011. Slovník súčasného slovenského jazyka H–L. Bratislava.
- SAV. 2015. Slovník súčasného slovenského jazyka M–N. Bratislava.
- Šuráb, Marian. 2017. Duchovný pastier a homiletika v období komunistickej totality a výrazná osobnosť homiletiky Jozef Vrablec. In *Duchovný pastier* 98/8,9,10, 519-527.
- Tavilla, Igor – Králik, Roman – Martin, José García. 2018. A brief recollection of Kierkegaard's testimony on reformation 500th anniversary In *XLinguae* 11/1, 354-362.
- Tkáčová, Hedviga et al. 2021. „Media Invasion“ Against Islam In The Context Of The Slovak Republic. In *Media Literacy and Academic Research* 4/1, 165-178.
- Turner, Geoffrey. 2020. Humility and „Slavery“: Paul's Theology of the Christian Life. In *Et Studies* 11/2, 167-183.
- Vivoda, Michal. 2014. My sme Cirkev? In *Viera a život* 24/5, 3-12.
- Volek, Peter. 2016. Chorvátska národná svätyňa Marija Bistrica v minulosti a súčasnosti. In *Duchovný pastier* 96/10, 494-504.
- Volek, Peter. 2002. Sv. Tomáš Akvinský: O úsudkoch astrológov. In *Acta facultatis theologiae Universitatis Comenianae Bratislaviensis* 2/2, 106-112.
- Vyhlasenia a rozhodnutia*. 2020. Vyhlásenia a rozhodnutia Konferencie biskupov Slovenska. In *Vyhlasenie biskupov Slovenska k problematike rodovej rovnosti*. Trnava, 116-117.
- VRM. 2021. Výňatok z Rímskeho misála podľa tretieho typického vydania. Trnava.
- Zozulák, Ján. 2019. A Source of Values in the Cultural Life of the Slavs. In *Konštantínove listy [Constantine's Letters]* 12/1, 13-21.

prof. ThDr. Jozef Krupa, PhD.
 Comenius University in Bratislava
 Faculty of Roman Catholic Theology of Cyril and Methodius
 Kapitulská 26
 814 58 Bratislava
 Slovakia
 krupa1@uniba.sk
 ORCID ID: 0000-0002-2276-6010